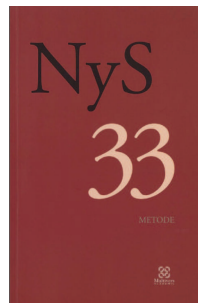

NyS

Titel:	”Vi skal holde sammen i Danmark – og i verden” - en systemisk funktionel kommunikationsanalyse
Forfatter:	Flemming Smedegaard
Kilde:	<i>NyS – Nydanske Sprogstudier 33. Metode</i> , 2005, s. 129-152
Udgivet af:	Multivers Academic
URL:	www.nys.dk

© NyS og artiklens forfatter

Betingelser for brug af denne artikel

Denne artikel er omfattet af ophavsretsloven, og der må citeres fra den. Følgende betingelser skal dog være opfyldt:

- Citatet skal være i overensstemmelse med „god skik“
- Der må kun citeres „i det omfang, som betinges af formålet“
- Ophavsmanden til teksten skal krediteres, og kilden skal angives, jf. ovenstående bibliografiske oplysninger.

Søgbarhed

Artiklerne i de ældre NyS-numre (NyS 1-36) er skannet og OCR-behandlet. OCR står for 'optical character recognition' og kan ved tegngenkendelse konvertere et billede til tekst. Dermed kan man søge i teksten. Imidlertid kan der opstå fejl i tegngenkendelsen, og når man søger på fx navne, skal man være forberedt på at søgningen ikke er 100 % pålidelig.

”Vi skal holde sammen i Danmark – og i verden”

– en systemisk funktionel kommunikationsanalyse

FLEMMING SMEDEGAARD

Med udgangspunkt i den forskning, som vi i en forskergruppe på Institut for Sprog og Kommunikation på Syddansk Universitet i Odense¹ har gennemført de sidste 5 år for at applicere systemisk funktionel lingvistik (SFL)² til dansk sprog, vil jeg i denne artikel diskutere det kommunikationsanalytiske potentiale i SFL.

Det vil jeg gøre ved først kort at præsentere det sprogsyn, SFL bygger på, samt en SFL-baseret model til kommunikationsanalyse, herunder forklare de nødvendige nøglebegreber til forståelse af denne. Dernæst vil jeg med brug af modellen foretage en analyse af den første sætning i daværende statsminister Poul Nyrup Rasmussens åbningstale i Folketinget den 2. oktober 2002. Jeg har kun valgt en enkelt sætning som analyseeksempel for særligt at demonstrere, hvilken kommunikationsanalytisk dybde SFL giver mulighed for. Afslutningsvis vil jeg diskutere perspektiverne i denne form for sprogligt baseret kommunikationsanalyse.

SPROGSYNET I SFL

SFL bygger på fire grundantagelser om sprog³:

1. Sprogbrugen er *funktionel*, hvilket betyder, at sprogets formål er at fungere som kommunikationsmiddel i den sociale interaktion mellem mennesker, hvorfor det også er menneskets faktiske sprogbrug, der må være i centrum for en adækvat sprogbeskrivelse.

2. Sprogbrugen er *semantisk*, hvilket betyder, at sprogets funktion er at skabe betydninger, idet virkeligheden og så det betydningssystem, vi kommunikerer om virkeligheden med, nemlig sproget, ikke kan adskilles, hvorfor det derfor også bliver sprogets funktioner og ikke sprogets former, der kommer i centrum i sprogbeskrivelsen, selv om funktioner og former også er uadskillelige, idet sprogets funktioner realiseres gennem former.
3. Sprogbrugen er *kontekstuel*, hvilket gør, at betydningerne påvirkes af den kulturelle og sociale kontekst, som de udveksles i, og at sprog derfor altid må analyseres på baggrund af den kontekst, som det indgår i.
4. Sprogbrugen er *semiotisk*, dvs. sprogets betydninger skabes gennem valg, idet sproget er et potentiale, der aktualiseres i større eller mindre grad i den enkelte kommunikation, og idet der altid kunne have været truffet andre paradigmatisk valg, hvorfor de ikke-trufne valg eller fravalgene også er interessante i tekstanalytisk øjemed.

ANALYSEMODEL

På baggrund af de overordnede antagelser opererer jeg med nedenstående overordnede kommunikationsanalysemodel:

FIGUR 1

Strata	Metafunktioner		
	Den interpersonelle metafunktion	Den ideationelle metafunktion	Den tekstuelle metafunktion
Kontekst	Hvem kommunikerer med hvem og med hvilket formål?	Hvilken erfaringsverden afspejler kommunikationen?	Hvordan bruges sproget i kommunikationen?
Semantik	Hvilke ytringsfunktioner anvendes der, og hvordan evalueres budskabet?	Hvilke emner kommunikeres der om?	Hvordan er kommunikationen organiseret som tekst?
Leksiko-grammatik	Hvilke sætningsstrukturer anvendes der, og hvoraf består disse sætningers Modus?	Hvilke processer, partcipanter og cirkumstantialer anvendes der?	Hvordan er sætningerne strukturelt og funktionelt organiseret?

De to overordnede begreber i modellen er strata og metafunktioner.

Strata dækker over, at vi i SFL opfatter sproget som et komplekst semiotisk system, der er organiseret i tre sproglige strata samt et ekstra-sprogligt stratum. Det ekstrasproglige stratum er konteksten, det vil sige den situation og de sociale og kulturelle forhold, som en bestemt tekst eller kommunikation fungerer i. De tre sproglige strata er (i) fonologi/grafologi, (ii) leksikogrammatikken, og (iii) semantik. Fonologi/grafologi, som dog ikke er medtaget i analysemodellen i figur 1, da dette stratum ikke indgår i analysen i denne artikel, er lyde og bogstaver. Leksikogrammatikken⁴ er det stratum, som former de relativt få lyde og bogstaver, vi råder over, på en måde, så de i semantikken kan danne et uendeligt antal betydninger. Mellem de enkelte strata eksisterer der en realiseringsrelation på den måde, at et lavere stratum realiseres af et højere stratum, hvorved det allerede klart understreges, at SFL er en teori, der primært betragter sproget oppefra og ikke nedefra. "Language does not consist of sentences; it consists of text, or discourse", som Halliday formulerer det (Halliday 1978: 2).

Skal man bruge Saussures begreber udtryk og indhold, selv om det ikke er begreber, vi normalt bruger i SFL, så er fonologi/grafologi et rent udtryksstratum, mens leksikogrammatik og semantik begge er indholdsstrata. At leksikogrammatik betragtes som et indholdsstratum, får også den konsekvens, at det er forholdet mellem fonologi/grafologi og leksikogrammatik, vi anser for at være arbitrært, mens forholdet mellem leksikogrammatik og semantik anses for at være naturligt. De grammatiske valg ses i SFL ikke som tilfældige valg, men afspejler direkte kontekst og semantik, hvilket bliver tydeligt i analysen senere i artiklen.

Når vi i SFL regner leksikogrammatik som et indholdsstratum, betyder det også, at der ikke kun er former på dette stratum, men også funktioner. Man kan lidt forenklet sige, at grammatikken i SFL er skubbet op imod semantikken. Leksikogrammatikken er formede betydninger, mens semantikken er uformede betydninger – eller med Hjelslevs begreber: leksikogrammatikken er indholdsform, mens semantikken er indholdssubstans.

En væsentlig årsag til, at det er nødvendigt at operere med to indholdsstrata, er, at der ofte er forskel på, hvad det er, leksikogrammatikken realiserer, og så det, som det er hensigten, at vi semantisk skal for-

stå. Semantikken er et mentalt stratum af uformede betydninger, mens leksikogrammatikken er et stratum af formede betydninger. Når semantik og leksikogrammatik svarer til hinanden, taler vi om kongruent sprogbrug, for eksempel hvis vi under den eksperimentielle metafunktion har en materiel semantik, som leksikogrammatisk bliver realiseret af en materiel proces⁵ (fx "alkoholindtagelse nedbryder hjernen"). Når semantik og leksikogrammatik derimod ikke direkte svarer til hinanden, taler vi om metaforisk sprogbrug⁶, for eksempel hvis en materiel semantik bliver realiseret af en relationel proces (fx "alkoholindtagelse er nedbrydende for hjernen" eller "alkoholindtagelse har en nedbrydende effekt på hjernen").

Metafunktioner dækker over, at sproget har flere forskellige funktioner. Vi opererer i SFL med tre metafunktioner, hvoraf den ene yderligere kan deles i to submetafunktioner:

1. *Den interpersonelle metafunktion*, som handler om de ressourcer i sproget, vi bruger til at etablere relationer til andre mennesker, dvs. spørgsmålet om, hvem der kommunikerer til hvem og med hvilket formål.
2. *Den ideationelle metafunktion*, som handler om de ressourcer i sproget, vi bruger til at videregive informationer og erfaringer med, dvs. spørgsmålet om, hvad der kommunikeres om. Denne metafunktion kan yderligere på de sproglige strata (leksikogrammatik og semantik) inddeles i to submetafunktioner, nemlig afhængig af, hvordan erfaringerne konstrueres i sproget: (i) den eksperimentielle metafunktion, som beskriver, hvordan erfaringerne organiseres i konfigurationer i form af sætninger, og (ii) den logiske metafunktion, som beskriver, hvordan erfaringerne organiseres serielt, altså hvordan forskellige konfigurationer kan kobles i serier i form af sætningskomplekser.
3. *Den tekstuelle metafunktion*, som betegner sprogets funktion til diskursivt at organisere de to andre metafunktioner, interpersonel og ideationel betydning, dvs. spørgsmålet om, hvordan der kommunikeres.

Samlet danner strata og metafunktioner som vist i figur 1 en matrixmodel, hvor metafunktionerne fungerer på alle strata.

Inden analysen vil jeg – ud over den allerede foretagne præsentation af strata og metafunktioner – kort introducere to andre centrale begreber i SFL, som ikke fremgår af analysemodellen i figur 1, men som er nødvendige for analysen, og som viser, at SFL både er en paradigmatiske og syntagmatisk sprogteori, om end den paradigmatiske dimension har forrang i SFL som en funktionel teori.

Valg har med sprogets paradigmatiske side at gøre, hvor sproget ses som et potentiale af betydninger og ikke som et inventar af regler. *Valg* udtrykkes i SFL gennem systemiske netværk, der viser, hvilke valg sprogbrugeren træffer i den enkelte situation, og hvilke andre valgmuligheder han ville kunne have truffet.

Rang har med sprogets syntagmatiske side at gøre, dvs. beskriver hvordan valgene i paradigmer realiseres gennem strukturer. I leksikogrammatikken er den øverste rang en sætning. En sætning rummer nogle sætningsfunktioner, som formes af grupper og fraser på næste rang. Hver gruppe eller frase rummer nogle gruppefunktioner, som formes af ord på næste rang. Hvert ord rummer igen en eller flere ordfunktioner, som formes af morfemer på sidste rang, som igen har nogle morfemfunktioner. Altså en vekselvirkning mellem funktioner og former.

På de enkelte range kan enheder endvidere kobles til komplekser, fx kan sætninger kobles sammen i sætningskomplekser.

ANALYSEEKSEMPEL

Som analyseeksempel har jeg som nævnt i indledningen valgt sætningen ”vi skal holde sammen i Danmark – og i verden”, som udgør den første sætning i daværende statsminister Poul Nyrup Rasmussens åbningstale i Folketinget den 2. oktober 2002. Jeg har valgt at strukturere analysen ud fra metafunktionerne, således at jeg starter med den interpersonelle metafunktion, fortsætter med den ideationelle metafunktion og slutter med den tekstuelle metafunktion. Undervejs under de enkelte metafunktioner vil der blive analyseret på tværs af de tre strata, men jeg vil løbende angive, hvilket stratum de aktuelle iagttagelser omhandler.

Kontekstuellet kan vi indledningsvis konstatere, at vi har at gøre med en institutionel tekst, idet teksten ifølge Danmarks Riges Grundlov af 5. juni 1953 § 36 – 38 er den første sætning i den ”redegørelse for rigets almindelige stilling og de af regeringen påtænkte foranstaltninger”, som statsministeren skal afgive til Folketinget, når det nye Folketingsår begynder den første tirsdag i oktober kl. 12. Modtagerne heraf er Folketingets medlemmer, Folketingets gæster ved åbningen, bl.a. kongefamilien, samt hele den danske befolkning, idet talen traditionen tro transmitteres direkte i radio og tv og i det hele taget refereres flittigt i medierne.

Nyrup vælger som ytringsfunktion at indlede sin tale med at udtrykke sig gennem, hvad der semantisk umiddelbart ligner et udsagn, som leksikogrammatisk realiseres af en deklarativ sætningsstruktur. Udsagn udgør sammen med spørgsmål, tilbud og opfordring de fire grundlæggende ytringsfunktioner⁷. Kongruent realiseres udsagn af deklarativsætninger, spørgsmål af interrogativsætninger, tilbud af modalinterrogativsætninger og opfordringer af imperativsætninger.

Nyrup kunne således for eksempel også have valgt ytringsfunktionen et spørgsmål realiseret af en interrogativsætning: ”Hvorfor skal vi holde sammen i Danmark – og i verden?” Dette spørgsmål kan tolkes både som et reelt spørgsmål og et retorisk spørgsmål, men ud fra konteksten ville vi have kunnet konstatere, at der i dette tilfælde havde været tale om et retorisk spørgsmål, idet genren ’åbningstale’ lægger op til, at statsministeren selv ville have besvaret spørgsmålet i det efterfølgende.

Nyrup kunne også have valgt ytringsfunktionen et tilbud realiseret af en modalinterrogativsætning: ”Skal vi holde sammen i Danmark – og i verden?” Også her ville der have været mulighed for at tolke tilbuddet som enten reelt eller retorisk.

Endelig kunne Nyrup som ytringsfunktion have valgt en opfordring realiseret af en imperativsætning: ”Hold sammen i Danmark – og i verden!”

Ud fra talen som helhed og ud fra den kontekstuelle rolle, en statsminister indtager, når han holder en åbningstale i Folketinget, er det imidlertid sandsynligt, at vi semantisk skal opfatte den valgte deklarativsætning ”vi skal holde sammen i Danmark – og i verden” som en opfordring, selv om den leksikogrammatisk realiseres af en deklarativ. I så

tilfælde er der tale om en interpersonel grammatisk metafor af typen ytringsfunktionel metafor⁸, men hvorvidt der er tale om et udsagn eller en opfordring vil i sidste ende afhænge af modtagerens tolkning, idet begge muligheder er til stede. Der eksisterer på dette punkt en spænding mellem det semantiske og det leksikogrammatiske stratum (og som igen understreger vigtigheden af at operere med begge strata).

Deklarativsætningen "vi skal holde sammen i Danmark – og i verden" rummer leksikogrammatisk en række interpersonelle sætningsfunktioner. Overordnet kan sætningen interpersonelt deles i to dele:

Modus, som rummer sætningens ressourcer til forhandling, dvs. den del af sætningen, der primært har en interpersonel funktion, kan rumme tre typer af funktioner: (i) *Subjekt*, som er den modalansvarlige, (ii) *Finitum*, som realiserer temporalitet og eventuelt modalitet, og (iii) *Interaktionsadjunkter*, bl.a. Adjunkter, der realiserer modalitet og polaritet. At det er Modus, der interpersonelt forhandles om, og som derfor udgør fokus i den interpersonelle sætningsstruktur, bliver tydeligt gennem en spørgemarkering: "Vi skal holde sammen i Danmark – og i verden, skal vi ikke?" hvor det netop er sætningens Modusdel, der genspilles i spørgemarkeringen.

Residual, som rummer den information, der udveksles, dvs. den del af sætningen, der primært har en eksperientiel funktion, kan ligeledes rumme tre typer af funktioner: (i) *Prædikator*, som er sætningens leksikalske verbum, og som er hovedbestemmende for sætningens eksperientielle proces, (ii) *Komplementer*, som er funktioner, der har et Subjektpotentiale, men som ikke aktuelt er valgt som Subjekt af afsender, (iii) *Eksperientielle adjunkter*, som tilføjer yderligere information til sætningen.

Den interpersonelle leksikogrammatiske analyse af Nyrups indledningssætning ser herefter således ud:

Vi	skal	holde sammen	i Danmark – og i verden.
Modus		Residual	
Subjekt	Finitum	Prædikator	Adjunkt>eksperientiel

Som nævnt er det Modusdelen, der interpersonelt er interessant, dvs. i dette tilfælde udelukkende Subjekt og Finitum.

Som Subjekt har Nyrup valgt et allemands "vi", hvor han inddrager modtageren og understreger, at vi "er alle i samme båd". "Vi" er her

ikke blot regeringen, Folketinget, men hele den danske befolkning – og sammenholdes ”vi” med sidste del af den eksperientielle Adjunkt ”i Danmark – og i verden” er der endog mulighed for at tolke ”vi” som hele verdens befolkning, men set i lyset af konteksten er det dog formentlig primært den danske befolkning, Nyrup sigter til i dette tilfælde. Vi får ikke noget valg, om vi vil være en del af Nyrups ”vi”. Man kan sige, at det på en gang er et både modtagerinddragende og modtagerpåtvingende ”vi”. Opfattes ”vi” primært positivt modtagerinddragende, bidrager det til at udviske noget af den formelle magtdistance, der i udgangspunktet kontekstuel eksisterer i kommunikationssituationen mellem statsministeren og befolkningen, og dette kan meget vel have været Nyrups hensigt med at bruge ”vi”. Opfattes ”vi” derimod modtagerpåtvingende, bidrager det til at øge magtdistancen yderligere, hvilket næppe har været Nyrups hensigt i situationen, men tolkningen er en mulighed.

Modalverbet ”skal” med funktion som Finitum viser, at sætningen ikke er polær, men rummer modalitet⁹. ”Skal” kan signalere forskellige modalitetsgrader fra høj modalitet, når betydningen er tvang, nødvendighed (fx ”jeg skal på arbejde”), over indre tvang (fx ”han ved, at han skal vinde”) og ønske (fx ”vi skulle til den fest”) til lav modalitet, hvor det er næsten er tømt for modalitet (fx ”vi skal til fest i aften”).

I Nyrups tilfælde regner jeg det for mest sandsynligt, at betydningen er nødvendighed, dvs. en høj grad af modalitet, men dette kan kun endeligt afgøres ved at inddrage ko- og konteksten. For at betydningen i dette tilfælde er nødvendighed, taler kontekstuel det faktum, at Nyrup holdt sin tale kun 3 uger efter terrorangrebet i New York og Washington 11. september 2001, to dage efter at USA militært var gået ind i Afghanistan, og dagen efter at SAS-flyet var faldet ned i Milano, og kontekstuel det faktum, at det meste af hans videre tale handler om, at det er en nødvendighed, at vi står sammen. Uanset hvilken grad af modalitet, der er tale om, så udtrykker modalitet imidlertid en eller anden grad af usikkerhed, for var Nyrup 100 % sikker på, at vi ville holde sammen, ville han ikke bruge denne modalitet. Så ville han bare have udtrykt sig polært: ”vi holder sammen i Danmark og i verden”. Denne usikkerhed forstærker samtidig min tidligere tolkning af, at ytringen snarere skal opfattes som en opfordring end som et udsagn.

Med hensyn til polaritet og modalitet er det også værd at bemærke, at man ikke kunne have forestillet sig, at Nyrup havde brugt negativ polaritet og havde sagt "vi skal ikke holde sammen i Danmark". Det er også det, man ofte kalder banalitetsprøven, dvs. at der i høj grad er tale om, at Nyrup fremsætter en selvfølgelig og forudsigelig og på ingen måde overraskende opfordring eller udsagn i sin første sætning i åbningstalen.

Fra den interpersonelle leksikogrammatik vil jeg igen vende mig imod den interpersonelle semantik, for sætningen rummer endnu en interpersonel iagttagelse, som må kommenteres, nemlig valget af det leksikalske verbum "holde sammen", idet Nyrup ved valget af dette verbum benytter den interpersonelle semantiske ressource evaluering¹⁰ af subtypen farvning, som en sprogbruger kan bruge til at farve sin evaluering af personer, ting, sagforhold, handlinger osv. i stedet for at anvende neutrale ord. "Holde sammen" benyttes oftest med det formål at fremkalde positive konnotationer hos modtageren, men kan også fremkalde negative konnotationer, idet det afgørende for tolkningen dels er, hvem det er, der skal holde sammen, og dels, hvem det er, der tales til. I Nyrups tilfælde er der ingen tvivl om, at hensigten er at fremkalde positive konnotationer, idet det er allemands-vi'et, der skal holde sammen, og Nyrup understreger med den bevidste positive farvning, at han kontekstuelst ønsker at skabe en affektiv involvering. Havde han for eksempel talt om, at verdens terrorister holder sammen mod den vestlige verden, havde hans hensigt været, at vi skulle have tillagt det samme verbum negative konnotationer.

Samlet viser denne lille interpersonelle analyse af blot en enkelt sætning, hvor meget der alene herudfra kan analyseres og tolkes. Samtidig ser vi, at der er en direkte sammenhæng mellem tekstens interpersonelle kontekst, den interpersonelle semantik og så den interpersonelle grammatiske struktur i sætningen. Grammatikken er på ingen måde løsrevet fra tekstens semantik og kontekst, men er en realisering heraf. På samme måde vil en interpersonel analyse af hver af de næste cirka 600 sætninger i Nyrups tale kunne bidrage med nye interessante interpersonelle aspekter til den samlede analyse af åbningstalen. Jeg vil her i stedet fortsætte med en ideationel analyse af talens første sætning.

DEN IDEATIONELLE ANALYSE

Som tidligere nævnt handler den ideationelle metafunktion om sproget som ressource til at realisere erfaringer og informationer og består af to submetafunktioner, nemlig (i) den eksperientielle metafunktion, som beskriver, hvordan erfaringerne organiseres i konfigurationer, og (ii) den logiske metafunktion, som beskriver, hvordan erfaringerne organiseres serielt. Den logiske metafunktion er kun relevant, hvor der er tale om analyse af sætningskomplekser. I dette tilfælde, hvor der udelukkende er tale om analyse af en enkelt sætning, er det derfor den eksperientielle analyse, der er i fokus.

Semantisk kan man skelne mellem fire ideationelle hoveddomæner: (i) materiel semantik i form af handlinger og hændelser i den fysiske verden, (ii) mental semantik i form af kognitive, intentionelle, desiderative, perceptive og emotive aktiviteter, (iii) verbal semantik i form af kommunikative aktiviteter, og (iv) relationel semantik i form af beskrivelser, klassifikationer og identifikationer.

Disse semantiske domæner realiseres leksikogrammatisk af systemet TRANSITIVITET¹¹, hvori kernen udgøres af enten en materiel, en mental, en verbal eller en relationel proces med tilhørende specifikke partcipanter. Det er den leksikalske del af sætningens verbalgruppe (Prædikatordelen), der udgør den væsentligste indikator på proces-typen. Øvrige eksperientielle omstændigheder, fx temporalitet, lokalitet og kausalitet, realiseres leksikogrammatisk af en række cirkumstantialer.

Sætningen "vi skal holde sammen i Danmark – og i verden" kan eksperientielt på sætningsrang analyseres på denne måde:

<i>Vi</i>	<i>skal holde sammen</i>	<i>i Danmark – og i verden.</i>
Aktør	Materiel>hændelse>adfærd>reaktion	Sted>konkret

Af analysen ses, at Nyrup har valgt at udtrykke sig gennem en materiel reaktionsproces (i systemnetværket subtypen Materiel>hændelse>adfærd>reaktion). Processen har kun en participant, nemlig Aktøren "vi", som betegner den participant, der udfører den materielle proces, og er desuden ledsaget af et lokalitetscirkumstantiale.

Nyrup kunne have valgt andre leksikalske verber¹² inden for samme procestype, som ville være mere eller mindre synonyme, fx "stå sammen" eller en grad mere dynamisk og forpligtende, fx handle sammen", "reagere sammen" eller "kæmpe sammen".

Materielle hændelsesprocesser (hvoraf reaktionsprocesser er en subtype) udgør den ene hovedtype af materielle processer og er den mindst dynamiske af de to hovedtyper. Den anden hovedtype er materielle handlingsprocesser, som er defineret ved at have to participant, dels førnævnte Aktør, dels et Mål, som betegner den participant, Aktørs handling er rettet imod.

Materielle handlingsprocesser rummer igen to subtyper: (i) kreative Processer, hvor Målet ikke eksisterer før processen, men bliver skabt gennem processen, hvorved denne procestype udgør den mest dynamiske af samtlige procestyper, og (ii) dispositive processer, hvor Målet eksisterer før processen, men gennemgår en kvalitativ, possessiv eller lokativ ændring gennem processen. De to typer af materielle handlingsprocesser rummer endvidere to subtyper af Aktør dels Aktør>kreatør i Kreative Processer, dels Aktør>disponent i dispositive processer.

Havde Nyrup valgt at udtrykke sig gennem den meget dynamiske kreative type, hvor Målet skabes gennem processen, kunne han for eksempel have sagt:

<i>Vi</i>	<i>skal skabe</i>	<i>sammenhold</i>	<i>i Danmark - og i verden.</i>
Aktør>kreatør	Materiel>hand- ling>kreativ	Mål	Sted>konkret

Havde Nyrup valgt den mindst dynamiske af de to typer af materielle handlingsprocesser, nemlig den dispositive type, men dog stadig mere dynamisk end den valgte materielle reaktionsproces, kunne han for eksempel have valgt (01) en materiel kontaktproces, hvor Aktør>disponent og Mål (der her eksisterer både før og efter processen) kommer i kontakt med hinanden gennem processen, eller (02) en materiel forandringsproces, hvor Målet også er eksisterende før processen, men bliver forandret gennem processen (i dette tilfælde via ændring af størrelse):

(01)

<i>Vi</i>	<i>skal finde</i>	<i>sammenholdet</i>	<i>i Danmark – og i verden.</i>
Aktør>disponent	Materiel>handling> dispositiv> elaboration>kontakt	Mål	Sted>konkret

(02)

<i>Vi</i>	<i>skal øge</i>	<i>sammenholdet</i>	<i>i Danmark – og i verden.</i>
Aktør>disponent	Materiel>handling> dispositiv> elaboration>forandring> ændring af størrelse	Mål	Sted>konkret

Med valget af "holde sammen" har Nyrup nok valgt den dynamik, der ligger i materielle processer, men har samtidig valgt et leksikalsk verbum fra den mindst dynamiske ende af det materielle kontinuum.

De materielle konstruktioner, jeg har nævnt indtil nu, rummer Aktøren "vi", der – som jeg allerede har nævnt under den interpersonelle analyse – i denne sætning må formodes at dække over "hele befolkningen" eller "alle danskere". I dette "vi" ligger der, at afsender mener at være i en position til at kunne udtale sig på vegne af hele befolkningen, hvilket kontekstuelt signalerer institutionaliseret kommunikation. Han kunne også have valgt en Aktørløs passivkonstruktion af typen "der skal holdes sammen", hvis han havde ønsket at skjule Aktøren. Havde han haft dette ønske, havde der været stor sandsynlighed for, at han i stedet havde valgt at udtrykke sig igennem en statisk relationel proces, fx i form af en beskrivende, relationel proces:

<i>Det</i>	<i>er</i>	<i>nødvendigt</i>	<i>at holde sammen i Danmark – og i verden.</i>
	Relationel>attributiv/ intensiv>beskrivende	Attribut	Bærer

Han kunne også have nominaliseret "holde sammen" og dermed have udtrykt sig gennem en leksikogrammatisk metafor, enten i form af (1) en klassificerende relationel proces eller (2) en identificerende relationel proces.

(1)

<i>Sammenhold</i>	<i>er</i>	<i>en nødvendighed</i>	<i>i Danmark – og i verden.</i>
Bærer	Relationel>attributiv/ intensiv>klassificerende	Attribut	Sted>konkret

(2)

<i>Sammenhold</i>	<i>er</i>	<i>den mest fundamentale nødvendighed</i>	<i>i Danmark – og i verden.</i>
Identificeret/ Fremtoning	Relationel> identificerende/ intensiv	Identifikation/ Værdi	Sted>konkret

I disse tilfælde ville der stadig have været tale om en materiel semantik, men som nu leksikogrammatisk ville have været realiseret af en relationel proces, hvorfor der ville have været tale om en ideationel leksikogrammatisk metafor.

Nyrup kunne også have valgt at fremhæve, at hans udsagn om at holde sammen blot er noget, han eller regeringen mener, udtaler eller opfordrer til.

Med ”mener” ville vi have fået en Mental>kognitiv proces, der projicerer det mente, nemlig den materielle reaktionsproces, i en selvstændig sætning, hvorved vi ville få et sætningskompleks¹³

<i>Regeringen</i>	<i>mener,</i>	<i>at</i>	<i>vi</i>	<i>skal holde sammen</i>	<i>i Danmark – og i verden.</i>
Sanser	Mental> kognitiv		Aktør	Materiel>hændelse> adfærd>reaktion	Sted>konkret
α		β			

Med ”udtaler” ville vi have fået en verbal udvekslingsproces, der projicerer det udtalte i en selvstændig sætning i et sætningskompleks:

<i>Regeringen</i>	<i>udtaler,</i>	<i>at</i>	<i>vi</i>	<i>skal holde sammen</i>	<i>i Danmark – og i verden.</i>
Siger	Verbal> Verbal udveksling		Aktør	Materiel>hændelse> adfærd>reaktion	Sted>konkret
α		β			

Med "opfordrer" ville vi have fået en verbal udvekslingsproces, hvor verbaliseringen ville være foregået i form af et faktum med en nedrangeret faktsætning:¹⁴

<i>Regeringen</i>	<i>opfordrer til</i>	<i>(det faktum), [[at vi skal holde sammen i Danmark – og i verden]].</i>
Siger	Verbal>verbal udveksling	Verbalisering

Jeg har ovenfor nævnt blot nogle få af de mange muligheder for procesvalg, Nyrup har for at udtrykke den næsten samme semantik og på grundlag af den samme kontekst. At Nyrup har valgt det leksikalske verbum "holde sammen" frem for et mere eksplicit materielt reaktionsverbum som "kæmpe sammen" eller en af de mange andre muligheder, kunne tyde på, at processen ikke skal opfattes så materielt igen, men måske snarere mentalt, hvilket vil være ensbetydende med, at Nyrup vælger at udtrykke sig igennem en procesvalgsmetafor, hvor en materiel leksikogrammatik dækker over en mental semantik. Hvor analysen som materiel reaktionsproces vil være udtryk for en kongruent analyse, vil følgende analyse være udtryk for en metaforisk analyse:

<i>Vi</i>	<i>skal holde sammen</i>	<i>i Danmark – og i verden.</i>
Sanser	Mental>kognitiv	Sted>konkret

Det er også værd at bemærke, at uanset hvilken proces, der vælges, så går Nyrups lokative angivelse igen i alle procestyper. Cirkumstantialet "I Danmark – og i verden" formes på gruppe- og fraserang af et parataktisk præpositionalfrasekompleks, bestående af to sideordnede præpositionalfraser, nemlig henholdsvis "i Danmark" og "i verden", som kædes sammen af ikke blot en, men hele to parataktiske forbindere, dels Konjunktionalet "og", dels en bindestreg, som jeg i dette tilfælde også opfatter som en parataktisk forbinder. Denne dobbeltparatakse understreger, at der virkelig er tale om sidestillede størrelser. Denne sidestilling kan tolkes på to måder. Den ene tolkning er, at Danmark sidestilles med verden, hvilket gør, at man kan opfatte, at der lægges særlig vægt på Danmark. Der er Danmark og så er der verden, og det er to ligestillede størrelser. Denne fremhævelse hænger selvfølgelig sammen med den kontekstuelle sammenhæng, at det sker i en åbningstale i det danske fol-

ketiing. En anden og lige så gyldig tolkning ville være at se anden del af parataksen som en særlig understregning af det internationale perspektiv fra Nyrups side. Konteksten gør, at det ikke kun er nødvendigt at tale om Danmark i åbningstalen, men også om verden. Danmark kan ikke længere være sig selv nok, vi er en del af verden og har forpligtelser ikke blot som danskere, men også som verdensborgere. Den internationale terrorisme er en sag, der angår os alle, er allerede her i overskriften til talen det hovedbudskab, som Nyrup vil formidle.

Man vil i øvrigt med lige så god ret kunne analysere lokalitetsangivelsen "i Danmark – og i verden" som et abstrakt sted som et konkret sted, for hvor er "i Danmark" og endnu mere "hvor er i verden"? Lokaliteten dækker formentlig her primært over en mental forestilling og dermed snarere et abstrakt sted, hvilket er et yderligere argument for ovenstående metaforiske tolkning, som igen understreger, at det kontekstuel er en mental erfaringsverden, som sætningen afspejler. 11. september ramte ikke Danmark fysisk, men det, der skete i USA, har vi mentalt erfaret, og er vi mentalt nødt til at agere på.

Nu efter både interpersonelt og ideationelt at have undersøgt Nyrups startsætning nærmere, er det relevant at inddrage det kontekstuelle fokus med hensyn til, hvorvidt sætningen primært har et interpersonelt eller et ideationelt fokus. På trods af de mange interessante ideationelle iagttagelser – og på trods af at enhver sætning altid vil rumme både interpersonelle og ideationelle aspekter – er der næppe tvivl om, at hensigten først og fremmest er et interpersonelt fokus. Sætningen rummer ikke for alvor nye informationer og erfaringer. At statsministeren opfordrer til sammenhold efter de ulykkelige begivenheder, som netop havde fundet sted i verden 11. september 2001, er ikke spor overraskende. Havde han sagt det modsatte, ville USA kunne have opfattet det, som om Danmark var på terroristernes side og dermed en potentiel fjende. Det er naturligt, at statsministeren indleder sin tale med i overskriftform at evaluere, hvad konsekvensen må være af de frygtelige begivenheder, som verden netop havde været vidne til. Det interpersonelle fokus understreges endvidere af, at det er den første sætning i en lang tale, og statsministeren forsøger naturligt at bruge denne sætning til at etablere kontakt til modtagerne. Videre vil jeg se på, hvad en tekstuel analyse af sætningen kan bidrage med.

DEN TEKSTUELLE ANALYSE

Den tekstuelle metafunktion handler om sprogets ressourcer til diskursivt at organisere betydning. Den tekstuelle analyse ville naturligvis blive meget mere kompleks og interessant ved en analyse af hele Nyrups tale, men også bare den ene udvalgte sætning giver mulighed for væsentlige tekstuelle iagttagelser.

Leksikogrammatisk har vi to interessante tekstuelle systemer: (i) THEMA med funktionerne Thema og Rhema, hvor Thema er den enhed, som afsender vælger at placere først i sætningen, og som dermed fungerer som udgangspunkt for sætningen, mens resten af sætningen benævnes Rhema, og (ii) INFORMATION med funktionerne Givet og Ny, hvor Givet er den information, der er mest kendt af afsender i forvejen (enten fra den/de foregående sætninger eller ud fra konteksten), og hvor Ny er den for modtager nye information, der tilføjes i sætningen. THEMA er et afsenderorienteret system, mens INFORMATION er et modtagerorienteret system. I dansk er det mest umarkerede tekstuelle valg sammenfald mellem Thema og Givet, dvs. starte med den kendte information i Thema og så efterfølgende lade den nye information udfolde sig i Rhema.

Den tekstuelle leksikogrammatiske analyse af Nyrups sætning vil kunne se således ud:

<i>Vi</i>	<i>skal holde sammen i Danmark – og i verden.</i>
Thema	Rhema
Givet	Ny

Det er værd at bemærke, at Nyrup har valgt at thematisere ”vi”. Der er ikke tale om nogen markant thematisering, idet thematiseringen af Subjekt er det mest umarkede valg af Thema, man kan foretage i dansk. Et mere markeret Thema ville have været, hvis han havde valgt at thematisere lokalitetscirkumstantialet:

<i>I Danmark og i verden</i>	<i>skal vi holde sammen.</i>
Thema	Rhema

Allermest markeret ville det tekstuelle valg have været, hvis han havde valgt at thematisere Prædikator/processen:

<i>Holde sammen</i>	<i>skal vi i Danmark og i verden.</i>
Thema	Rhema

Det er værd at bemærke, at Nyrup starter med et "vi", der ikke er nogen foregående reference til, dvs. at det kohæsiionsmæssigt er overladt til modtageren selv at slutte sig til, hvem "vi" er.

Det umarkerede tekstuelle valg i danske sætninger er som nævnt at thematisere den kendte information. Nyrup har valgt at thematisere et ikke nærmere defineret "vi", som vi så som modtagere skal gætte os til, er et alfaderligt forsøg på at tale på vegne af og for alle danskere. Det er nærliggende at tro, at Nyrup forventer, at modtageren kan gætte sig til, hvem "vi" er, og at "vi" derfor også må tolkes som Givet. De to andre analyser ovenfor er straks mere problematiske, da det ikke er lige så sandsynligt, at "i Danmark – og i verden" samt "holde sammen" skal opfattes som Givet. I især sidstnævnte analyse med det meget markerede Themavalg er det sandsynligt, at "holde sammen" fortsat skal tolkes som Ny og dermed også et meget markeret valg af Givet/ Ny for straks at skabe opmærksomhed hos modtageren.

Thema og Ny fungerer imidlertid ikke kun på sætningsplan, men også på tekstplan. På tekstplan kan man operere med begreberne henholdsvis Makrothema/ Makrony og Hyperthema/ Hyperny.¹⁵ Makrothema er en slags overskrift for en hel tekst, mens Makrony omhandler, hvad teksten som helhed rummer af ny information for modtageren. Hyperthema er en slags overskrift for en del af en tekst, fx et afsnit, og Hyperny angiver på samme måde den nye information i en del af en tekst.

Uden at gå videre i analysen af Nyrups tale er det nærliggende at antage, at sætningen "vi skal holde sammen i Danmark – og i verden" fungerer både som Makrothema og Makrony, da det er den første sætning i hele åbningstalen – og dermed en slags overskrift for den samlede åbningstale. Endvidere er det nærliggende at antage, at sætningen også fungerer som Hyperthema og Hyperny, da sætningen ikke blot fungerer som overskrift for den samlede tale, men også som overskrift for første del af talen, nemlig den del af talen, som omhandler den udenrigspolitiske situation i verden efter terrorangrebet i USA og invasionen i Afghanistan.

Med denne tolkning er den tekstuelle analyse med til yderligere at understrege den interpersonelle og den ideationelle analyse, nemlig at der er tale om en sætning med et overvejende interpersonelt fokus, idet der ikke for alvor bliver udtrykt noget nyt, men at statsministeren derimod rituelt siger, hvad der forventes, at en statsminister skal sige i den foreliggende kontekstuelle situation. Den interpersonelle analyse viste, at et allemands "vi" og deklarativformen skaber indtrykket af, at han udtrykker sig på en måde, hvor han ikke forventer eller ønsker at blive sagt imod, men at han alligevel ikke er mere sikker på, at vi alle er enige, end at han bruger tvangs- og nødvendighedsmodaliteten "skal", og at han vælger at realisere en opfordring gennem en deklarativ sætningsstruktur frem for gennem den kongruente imperativ. Den ideationelle analyse viste, at selv om Nyrup umiddelbart bruger en relativt dynamisk materiel proces, sørger han for, at processen ikke stiller krav om, at "vi" direkte skal handle, men at processen måske snarere skal opfattes mentalt og dermed som en leksikogrammatisk metafor. Den tekstuelle analyse viste et tekstuel fokus på "vi". Samlet kan sætningen tolkes som en opfordring til på et primært mentalt plan at holde sammen. Denne tale handler om "vi", og hvordan "vi" ifølge statsministeren skal tolke og forholde os til verden efter 11. september.

PERSPEKTIVER I SFL-KOMMUNIKATIONSANALYSE

På de foregående sider har jeg på grundlag af SFL-metoden udfoldet en kommunikationsanalyse af blot en enkelt sætning. Havde pladsen tilladt det, kunne jeg være gået endnu dybere ned i analysen af blot denne ene sætning og fremdraget endnu flere forhold og vist endnu flere af de paradigmatisk valgmuligheder, og jeg kunne på samme måde være gået videre med hver enkelt af de godt cirka 600 sætninger, som hele åbningstalen bestod af, men blot disse godt 10 siders analyse af en enkelt sætning skulle gerne have givet et rimeligt indtryk af, hvor stort det kommunikationsanalytiske potentiale er i SFL.

Styrken ved SFL-tilgangen til kommunikationsanalyse er først og fremmest, at det inden for den samme teoretiske ramme er muligt i dybden at analysere alle aspekter af kommunikationen.

Det er muligt at berøre både grammatiske, semantiske og kontekstuelle spørgsmål samt ikke mindst at vise, at grammatik, semantik og kon-

tekst ikke er uafhængige områder, men at der eksisterer direkte realiseringsforhold mellem de forskellige strata. Leksikogrammatikken er ikke løse revne strukturer, men er realiseringer af kontekst.

Som analysen også har vist, er det endvidere muligt at inddrage både interpersonelle, ideationelle og tekstuelle aspekter i analysen. Hver af disse delanalyser bidrager med nye væsentlige indsigter i kommunikationen, og tilsammen giver delanalyserne et godt samlet billede af, hvad det er, der foregår i den pågældende kommunikation.

Som det fremgår af analysen, spiller det leksikogrammatiske stratum en afgørende rolle i analysen. Det hænger sammen med, at vi i SFL opfatter grammatik og kommunikationsanalyse som uadskillelige størrelser – eller med Hallidays ord: "A discourse analysis that is not based on grammar is not an analysis at all, but simply a running commentary on text" (Halliday 1994: xvi).

Et centralt begreb i SFL-analyse er det trinokulære perspektiv, som betyder, at ethvert fænomen kan betragtes fra alle sider: fra oven, fra neden og fra siden. Når man skal afgøre, hvilken proces der forekommer i en sætning, ser man fx på sætningen fra oven, når man betragter den fra semantikken, og undersøger, hvilket ideationelt semantisk domæne, som processen realiserer. Når man ser på processen fra neden, betragter man den fra grammatikken, bl.a. rangsystemet, og ser på, hvilke syntagmatiske strukturer, der realiserer processen. Fra siden kan man dels se på processen fra et netværksperspektiv, hvor man ser på de paradigmer, processen indgår i, dvs. de paradigmatiske valg, som processen er udtryk for, dels kan man se på processen fra de andre metafunktioner, dvs. den interpersonelle og den tekstuelle metafunktion. Det trinokulære perspektiv sikrer således, at man kommer rundt om alle relevante overvejelser, inden man træffer sit endelige valg, hvilket gør, at der kan opbygges en overordentlig solid argumentation for det valg, der træffes.

Det er en stor styrke ved SFL-tilgangen, at den giver mulighed for analyser med meget forskellige detaljeringsgrader og med meget forskellige formål. I denne artikel har jeg vist en relativt detaljeret analyse, hvilket naturligvis også forudsætter et stort antal begreber til at beskrive de mange forskellige fænomener. Som nævnt kunne jeg have valgt en endnu større detaljeringsgrad. Man skal imidlertid ikke foranlediges til at tro, at SFL-perspektivet kun kan bruges af ældre studerende, undervisere og forskere, der formår at jonglere med hundredvis af forskellige

analytiske begreber. SFL-teorien giver mulighed for pædagogisk tilpasning til ethvert niveau. Min kollega i seminarieverdenen, Ruth Mulvad, har for eksempel udgivet to sæt undervisningsmaterialer til SFL-baserede tekstanalyser i folkeskolens ældste klasser, hvor begrebsmængden og kompleksitetsgraden er tilpasset dette formål (Mulvad 2002a og 2002b).

Som afslutning på denne artikel vil jeg gerne understrege, at SFL er en deskriptiv og ikke en normativ sprog- og kommunikationsteori. Sproget er en ressource og ikke en norm i sig selv, og leksikogrammatikken er ikke et regelsæt, men betegner udelukkende principper for at sætte ord på betydninger. Analyser, som den jeg har foretaget i denne artikel, må på ingen måde ses som normativ, men giver os udelukkende en mulighed for at undersøge, hvordan mennesker rent faktisk bruger sproget, og hvordan mennesker rent faktisk forstår sprogbrugen. Dette betyder imidlertid ikke, at SFL ikke også kan bruges i en normativ sammenhæng. Dog kan man ikke ud fra SFL tale om generelle normer, men kun om normer i forhold til specifikke registre¹⁶, der er udtryk for kulturelle konventioner (se Andersen 2000, Andersen et al. 2001 H: 328 ff. og Smedegaard 2004).

Flemming Smedegaard
Institut for Sprog og Kommunikation
Syddansk Universitet
E-mail: fsm@language.sdu.dk

NOTER

- ¹ Denne forskning har resulteret i en række forskellige publikationer. Andersen et. al. 2001 rummer i lærebogsform en generel indføring i dansk SFL. Andersen et al. 2002 er en kort engelsksproget indføring i dansk SFL. Forskellige Ph.D.-afhandlinger og specialer behandler mere uddybende afgrænsede områder af teorien, fx Andersen 2003 (om leksikogrammatiske metaforer), Bundesen 2002 (om evaluering) og Smedegaard 2002 (om systemet TRANSITIVITET). Det anvendelsesorienterede aspekt af SFL behandles bl.a. i Andersen 2000 (om registeranalyse), Hedeboe 2002 (om SFL som skrivepædagogisk værktøj), Smedegaard 2003 (om brugen af SFL i kommunikationsplanlægning) og Smedegaard 2004 (om brug af SFL i tekstforfatning). Der arbejdes endvidere med at udvikle SFL til analyse også af visuel kommunikation, se fx Boeriis 2000 og Johannessen & Moos 2002.

- 2 Hovedophavsmanden bag systemisk funktionel lingvistik er den australske professor Michael Halliday, som fra 1960'erne har udviklet SFL i samarbejde med en række kolleger, især Ruquyia Hasan, Christian Matthiessen og J.R. Martin. Med hensyn til en generel indføring i det ideologiske grundlag bag SFL henvises til Halliday 1978, og med hensyn til SFL-teorien henvises især til Halliday 1994, Halliday & Hasan 1976, Halliday & Hasan 1985, Halliday & Matthiessen 1997, Halliday & Matthiessen 1999, Halliday & Matthiessen 2004, Hasan 1996, Martin 1992, Martin & Rose 2003 samt Matthiessen 1995. SFL er i dag verdensomspændende og er internationalt organiseret i International Systemic Functional Linguistics Association, som holder en årlig verdenskongres. Den 35. verdenskongres inden for SFL foregår i Odense 16. – 20. juli 2007.
- 3 For en uddybende gennemgang af grundantagelserne se Andersen et al. 2001: 16ff.
- 4 Når jeg benytter benævnelsen leksikogrammatik – og ikke bare grammatik, hænger det sammen med, at grammatikken i SFL ikke blot handler om syntaks og morfologi, men at leksis også ses som en del af grammatikken.
- 5 Materielle processer og de øvrige procestyper under den eksperimentielle metafunktion introduceres først nærmere i den ideationelle analyse senere i artiklen.
- 6 Min kollega Thomas Hestbæk Andersen har i sin Ph.D.-afhandling (Andersen 2003) udførligt beskrevet begrebet leksikogrammatiske metaforer og de forskellige typer af leksikogrammatiske metaforer i dansk.
- 7 For en uddybende gennemgang af ytringsfunktionerne (både de grundlæggende initierende ytringsfunktioner og responsfunktionerne) henvises til Andersen et al. 2001: 228ff.
- 8 Se Andersen 2003: 253ff. for en udførlig gennemgang af ytringsfunktionelle metaforer.
- 9 Modalitet definerer vi i SFL som "rummet mellem ja og nej og er et interpersonelt koncept, som semantisk betegner afsenders attitude i forhold til den propositionel/proposale betydning i en ytring."

Vi skelner mellem forskellige typer af modalitet, som knytter sig til de forskellige typer af ytringsfunktioner. Vi skelner overordnet mellem (i) modalisation (sammenlignelig med epistemisk modalitet), som betegner modalitet i forbindelse med propositioner (ytringsfunktionerne udsagn og spørgsmål i forbindelse med givning og søgning af information), og (ii) modulation (deontisk modalitet), som betegner modalitet i forbindelse med proposaler (ytringsfunktionerne opfordring og tilbud i forbindelse med søgning og givning af ting & serviceydelser).

I propositioner forhandles der om, hvorvidt noget er eller ikke er, dvs. polerne udgøres af er og er ikke. Afsender kan så graduere sit udsagn eller spørgsmål ved at specificere grader af muligheder og sandsynligheder og/eller grader af vanlighed. Vi kan således i modalisation skelne mellem to subtyper, nemlig henholdsvis (i) mulighed & sandsynlighed, og (ii) vanlighed.

- I proposaler udgøres polerne af gør og gør ikke. Mellem disse poler kan der optræde en række gradueringer, således at vi i modulation også kan skelne mellem to subtyper, nemlig henholdsvis (i) hæftelse, og (ii) tilladelse. Hæftelse kan videre specificeres i (i) selvforpligtelse, som er 1. persons hæftelse, (ii) forpligtelse, som er 2. persons hæftelse, og (iii) nødvendighed, som er 3. persons hæftelse.
- ¹⁰ Se Andersen et al. 2001: 232ff. og Bundesen 2002 for en uddybende gennemgang af evaluering.
- ¹¹ Systemet TRANSITIVITET er beskrevet detaljeret i min Ph.D.-afhandling *Verden i sproget, TRANSITIVITET i dansk – en systemisk funktionel beskrivelse* (Smedegaard 2002). Alle de paradigmatiske valg, der henvises til i analysen, er beskrevet nærmere i afhandlingen, men jeg har af pladshensyn undladt at medtage det 20 siders systemiske netværk for TRANSITIVITET i dansk, som jeg har opstillet i afhandlingen.
- ¹² En SFL-analyse kan gennemføres på mange forskellige planer alt afhængig af formålet. Analysen kan gennemføres som en analyse udelukkende af det umiddelbart sagte/skrevne (og denne analyse kan endvidere begrænses til en metafunktion, en rang, et stratum osv.), men analysen kan også gennemføres meget udførligt, blandt andet ved at inddrage nogle af de sproglige valg fra det samlede sproglige potentiale, som afsender også kunne have truffet, men som afsender ikke har valgt. På den måde kan man sige, at SFL giver mulighed for en nærmest analytisk uendelighed, men det anser vi i SFL ikke for at være problematisk på nogen måde. Det er formålet med analysen i hvert enkelt tilfælde, der må afgøre valgene. I denne artikel har jeg valgt at inddrage relativt mange af de alternative muligheder, som Nyrup har valgt. Dette har jeg gjort på grund af formålet med artiklen, nemlig at vise den kommunikationsanalytiske dybde i SFL. Havde mit valg omvendt været at vise bredden, ville jeg have valgt en større sammenhængende tekst, hvor jeg til gengæld ikke ville være gået i dybden med de enkelte sætninger i samme omfang.
- ¹³ De græske bogstaver bruges som notationer i forbindelse med hypotaktiske sætningskomplekser. -sætningen betegner den overordnede sætning og ’sætningen den underordnede sætning. ’ foran betegner, at der er tale om mental projektion, og ” foran , at der er tale om verbal projektion.
- ¹⁴ Den kantede [...] parentes er et symbol, der viser, at sætningen ”at vi skal holde sammen i Danmark – og i verden” i dette tilfælde er nedrangeret til grupperang og i dette tilfælde fungerer som Postmodifikator i en nominalgruppe med faktum som Kerne og ikke længere som en selvstændig sætning på sætningsrang. Dette fænomen må ikke forveksles med begrebet ledsætning i traditionel grammatik, idet vi i SFL hverken opererer med led eller ledsætninger. For en uddybende gennemgang af fænomenet nedrangering henvises til Andersen et al. 2001: 110ff.
- ¹⁵ Begreberne Makrothema/Makrony samt Hyperthema og Hyperny er nærmere beskrevet i Martin & Rose 2003: 175ff.

- ¹⁶ I Andersen et al. 2001: 266 definerer vi register som en konfiguration af semantiske ressourcer, som medlemmerne af en kultur associerer med en bestemt type af situation.

LITTERATUR

- Andersen, Thomas Lund (2000): *Stjernernes tale – register i teori og praksis*. Odense: Odense Working Papers in Language and Communication nr. 21, Syddansk Universitet.
- Andersen, Thomas Hestbæk (2003): *Spændinger i sproget – Om leksikogrammatiske metaforer i dansk*. Syddansk Universitet: Institut for Sprog og Kommunikation. Ph.D.-afhandling, som er tilgængelig på:
- Andersen, Thomas et. al. (2001): *Sproget som ressource – Dansk systemisk funktionel lingvistik i teori og praksis*. Odense: Odense Universitetsforlag.
- Andersen, Thomas Hestbæk et al. (2002): *Metafunctional Profile: Danish*. Syddansk Universitet: Institut for Sprog og Kommunikation.
- Boeriis, Morten (2000): *Systemisk Funktionel Kinematografi – det levende billedes grammatik*. Syddansk Universitet: Center for Nordiske Studier (upubliceret kandidatspeciale).
- Bundesen, Ditte Bjerrisgaard (2002): *Sproglige roser & verbale tæsk – evaluering i dansk*. Syddansk Universitet: Center for Nordiske Studier. Kandidatspeciale, som er tilgængelig på www.humaniora.sdu.dk/sfl/index.html
- Halliday, Michael (1978): *Language as social semiotic*. London: Arnold.
- Halliday, Michael (1994): *Introduction to Functional Grammar*. London: Arnold.
- Halliday, M.A.K & Ruqaiya Hasan (1976): *Cohesion in English*. London: Longman.
- Halliday, Michael & Ruqaiya Hasan (1985): *Language, context and text. Aspects of language in a social-semiotic perspective*. Geelong: Deakin University Press.
- Halliday, Michael & Christian Matthiessen (1997): *Systemic Functional Grammar. A First Step Into the Theory*. Sydney: Macquarie University.
- Halliday, Michael & Christian Matthiessen (1999): *Construing Experience through Meaning*. London: Cassell.
- Halliday, Michael & Christian Matthiessen (2004): *Introduction to Functional grammar*. London: Arnold.
- Hasan, Ruqaiya (1996): *Ways of Saying, Ways of Meaning*. London: Cassell.

- Hedeboe, Bodil (2002): *Når vejret læser kalenderen – en systemisk funktionel genreanalyse af skrivepædagogiske forløb*. Syddansk Universitet: Dansk Institut for Gymnasiepædagogik. Ph.D.-afhandling.
- Johannessen, Christian Mosbæk & Henrik Gedde Moos (2002): *At hedde et billede – en undersøgelse af betydningsdannelsen i logotyper*. Syddansk Universitet: Center for Nordiske Studier (upubliceret kandidatspeciale).
- Martin, J. R. (1992): *English Text. System and Structure*. Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Martin, J. R. & David Rose (2003): *Working with Discourse*. London: Continuum.
- Matthiessen, Christian (1995): *Lexicogrammatical Cartography. English Systems*. Tokyo: International Language Sciences Publishers.
- Mulvad, Ruth (2002a): *Kommer tid kommer sprog*. Undervisningsmateriale med undervisningsbog, elevfagbog og lærervejledning. København: Alinea.
- Mulvad, Ruth (2002b): *Et ord flyver op*. Undervisningsmateriale med undervisningsbog, elevfagbog og lærervejledning. København: Alinea.
- Smedegaard, Flemming (2002): *Verden i sproget, TRANSITIVITET i dansk – en systemisk funktionel beskrivelse*. Syddansk Universitet: Institut for Sprog og Kommunikation. Ph.D.-afhandling, som er tilgængelig på www.humaniora.sdu.dk/sfl/index.html
- Smedegaard, Flemming (2003): "Dynamisk kommunikationsplanlægning". *Merino 30*. Syddansk Universitet: Center for Erhvervsproglige Studier.
- Smedegaard, Flemming (2004): *Kan tekstforfatning videnskabeliggøres?* Odense: Odense Working Papers in Language and Communication 25, Syddansk Universitet.